

Försvarsutskottet

Initiativ till reglering om försvarsupphandlingar

INLEDNING

Remiss

Initiativ till reglering om försvarsupphandlingar (MI 4/2025 rd): Ärendet har remitterats till utskottet.

Utlåtande

Utlåtande har lämnats av
- utrikesutskottet UtUU 2/2026 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- försvarsminister Antti Häkkinen, försvarsministeriet
- konsultativ tjänsteman Tommi Nordberg, försvarsministeriet
- upphandlingsjurist Sonja Aro, försvarsministeriet
- ambassadråd Päivi Pihlajamäki, utrikesministeriet
- justitiekansler Janne Salminen, Justitiekanslersämbetet
- överstelöjtnant Raine Pölönen, Huvudstaben
- överinspektör Mikael Vuorinen, Huvudstaben
- specialsakkunnig Olli Klemola, Puolustus- ja Ilmailuteollisuus PIA ry
- doktorand Kari Paasonen, Tammerfors universitet
- verksamhetsledare Maria Mekri, SaferGlobe
- företrädare för initiativtagarna Pilvi Takala
- företrädare för initiativtagarna Jenni Ahti
- företrädare för initiativtagarna Jenna Jauhiainen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- professor Tuomas Ojanen, Helsingfors universitet
- Finlands Röda Kors
- Amnesty International Finländska sektionen rf.

Betänkande FsUB 2/2026 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

(1) I medborgarinitiativet föreslås det att riksdagen förutsätter att statsrådet inleder lagberedning för att reglera försvarsupphandlingar och så snart som möjligt lämnar en proposition om detta till riksdagen. Enligt initiativet bör man vid försvarsupphandlingar beakta de internationella människorättskonventionerna och målen för internationell humanitär rätt samt andra utrikes- och säkerhetspolitiska omständigheter. Dessutom föreslås det att det i lagen skrivs in att god praxis ska iakttas vid tillsynen över försvarsupphandlingar.

(2) I initiativet konstateras det dessutom att avsaknaden av en bedömning av konsekvenserna för de mänskliga rättigheterna och efterlevnaden av internationell humanitär rätt som en del av anskaffningen av försvarsmateriel försätter Finland i en osäker situation, eftersom en avtalspart som bryter mot de mänskliga rättigheterna kan bli föremål för internationella sanktioner, varvid exempelvis den militära försörjningsberedskapen kan äventyras.

(3) Enligt 53 § 3 mom. i grundlagen har minst femtiotusen röstberättigade finska medborgare rätt att enligt vad som föreskrivs genom lag lägga fram initiativ för riksdagen om att en lag ska stiftas. Det uppdrag att stifta lag om medborgarinitiativ som grundlagens 53 § 3 mom. föreskriver har genomförts i form av lagen om medborgarinitiativ (12/2012), där det föreskrivs om det förfarande som ska iakttas när ett sådant initiativ läggs fram.

(4) Medborgarinitiativen är ett sätt för medborgarna att påverka på statlig nivå. Väljarna får direkt möjlighet att påverka dagordningen för det politiska beslutsfattandet och få sitt initiativ behandlat i riksdagen. Lagstiftningsarbetet i riksdagen grundar sig huvudsakligen på regeringens propositioner och lagmotioner från riksdagsledamöter, men medborgarinitiativen tillför en möjlighet att utifrån aktiviteten i det civila samhället väcka lagstiftningsärenden i riksdagen. Medborgarinitiativen kan fungera som en kanal för att inleda en medborgardebatt och lyfta fram nya frågor för politisk debatt.

(5) Riksdagen har skyldighet att ta upp de initiativ som avses i grundlagen och lagen om medborgarinitiativ till behandling, men det är riksdagen som beslutar om godkännande eller ändring av initiativen. Att initiativet är förenligt med grundlagen och Finlands internationella förpliktelser ska riksdagen bedöma på samma sätt som i fråga om andra lagstiftningsärenden. Försvarsutskottet noterar att totalt 88 medborgarinitiativ har kommit till behandling i riksdagen. Åtta av dem har godkänts av riksdagen, antingen som sådana eller med ändringar.

(6) Försvarsutskottet är det utskott som utarbetar betänkande om det aktuella medborgarinitiativet. Utrikesutskottet har lämnat ett utlåtande om initiativet (UtUU 2/2026 rd).

Medborgarinitiativets bredare samhällsliga betydelse

(7) Utskottet konstaterar att medborgarinitiativet till reglering om försvarsupphandlingar är betydelsefullt. Det är inte bara fråga om huruvida lagstiftningen ändras, utan medborgarinitiativet utvidgar och främjar framför allt samhällsdebatten om ett ämne som normalt har diskuterats

Betänkande FsUB 2/2026 rd

under mera slutna former och främst av sakkunniga. Initiativet utmanar det rådande tänkesättet genom att ifrågasätta om kapacitet, pris och försörjningsberedskap är tillräckliga centrala kriterier vid upphandlingarna. Beslutsfattarna tvingas ta ställning och motivera sina synpunkter offentligt, vilket stärker det politiska ansvaret och gör riktlinjerna mer förståeliga och godtagbara för medborgarna.

(8) Försvarsutskottet hänvisar i detta sammanhang till utrikesutskottets utlåtande (UtUU 2/2026 rd), där det noteras att medborgarinitiativet har bidragit till en ökad debatt om principerna för försvarsupphandling och försvarsupphandlingarnas förhållande till folkrätten och Finlands utrikes- och säkerhetspolitiska mål. Enligt utrikesutskottet är det viktigt att systemet med medborgarinitiativ gör det möjligt att behandla den här typen av frågor i riksdagen.

(9) Försvarsutskottet påpekar att medborgarinitiativet också har samband med en bredare oro över försörjningsberedskapen och beroendeförhållanden. Utskottet anser att det är särskilt viktigt att kritiskt bedöma situationer där man blir beroende av materiel som levereras av endast en aktör. Sådana beroenden ska med avseende på användning, underhåll och eventuella krissituationer granskas under upphandlingens hela livscykel. Utskottet välkomnar att medborgarna tar ställning också till denna dimension och engagerar sig för det finländska försvarets hållbarhet på längre sikt.

(10) Utskottet anser att medborgarinitiativet stärker demokratin också genom det engagemang som visats för ärendet. Det faktum att tiotusentals människor har undertecknat initiativet visar att medborgarna också vill ta ställning till svåra frågor som av hävd har hört till sakkunniga. Riksdagsbehandlingen säkerställer att det förs en offentlig och dokumenterad debatt om ärendet där olika synpunkter lyfts fram. Även om slutresultatet skulle vara att initiativet inte godkänns ökar processen förståelsen och ger medborgarna bättre beredskap att bedöma grunderna för upphandlingen av försvarsmateriel.

Den gällande rättsliga ramen för materielupphandling

(11) Bestämmelser om finska statens försvarsupphandlingar finns i lagen om offentlig försvars- och säkerhetsupphandling (1531/2011), som trädde i kraft den 1 december 2012. Genom lagen har EU:s direktiv om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet (direktiv 2009/81/EG) genomförts nationellt. I förarbetena till lagen konstateras det att syftet med lagstiftningen är att effektivisera användningen av allmänna medel och göra upphandlingar med det bästa förhållandet mellan pris och kvalitet. Vidare är syftet att harmonisera upphandlingsförfarandena inom förvaltningsområdena i de försvars- och säkerhetsupphandlingar som omfattas av lagens tillämpningsområde. Lagen tar fasta på att näringsidkarna ska behandlas lika.

(12) Enligt förarbetena är syftet också att säkerställa att upphandlingarnas särdrag, såsom krav som sammanhänger med Finlands försvarsförmåga, nationella säkerhet, försörjningstrygghet och informationssäkerhet, kan beaktas i tillräckligt hög grad. Upphandlingarna görs genom anbudsförfaranden som i första hand tar fasta på pris, prestanda och försörjningsberedskap. Försvars- och säkerhetsupphandling behandlas varken i lagen eller i förarbetena till den med avseende på internationella människorättsförpliktelser eller humanitär rätt. Ärendet behandlas

Betänkande FsUB 2/2026 rd

inte ur den synvinkeln heller i försvarsutskottets betänkande eller grundlagsutskottets utlåtande (FsUB 3/2011 rd och GrUU 21/2011 rd).

(13) Försvarsutskottet fäste i sitt betänkande om lagen vikt vid den nationella säkerheten och konstaterade att motköp (numera industriellt samarbete) fortfarande är tillåtna när statens väsentliga säkerhetsintressen kräver det och bestämmelserna i direktivet om upphandling på försvars- och säkerhetsområdet inte är tillämpliga på upphandlingen. Grundlagsutskottet konstaterade å sin sida i sitt utlåtande att de författningsrättsliga frågorna i förslaget närmast hade samband med rättsskyddsgarantierna och rätten att överklaga i 21 § i grundlagen. Grundlagsutskottet ansåg dock att lagen i den föreslagna formen inte var problematisk heller ur den synvinkeln.

(14) Det internationella vapenhandelsfördraget (FördrS 33/2014) innehåller också bestämmelser om import av konventionella vapen. Bestämmelserna om import i artikel 8 är dock enklare än bestämmelserna om export och omfattar inte någon bedömningsmetod som är jämförbar med förfarandet för exporttillstånd. Finlands lagstiftning granskades i propositionen om godkännande av vapenhandelsfördraget (RP 148/2013 rd). När det gäller bestämmelserna i artikel 8 konstaterades det att de lämnar fördragsstaterna en möjlighet att reglera om importkontrollen på en nivå som enligt nationell prövning är tillräcklig.

Anskaffning av försvarsmateriel

(15) Enligt den redogörelse som utskottet fått baserar sig försvarsförvaltningens upphandlingsverksamhet på klart definierade lagstiftningsprinciper, förmågekraven på Finlands försvarssystem och säkerställande av den militära försörjningsberedskapen. I den militära försörjningsberedskapen betonas tryggheten av de viktigaste förmågornas funktionsförmåga. Syftet med upphandlingsverksamheten är att genomföra upphandlingarna kostnadseffektivt och med beaktande av statens väsentliga säkerhetsintressen och Natokompatibiliteten.

(16) Grunderna för Finlands upphandling av försvarsmateriel fastställs i olika utvecklingsprogram medan detaljerna fastställs i projektskedet. Upphandling kan genomföras genom öppen konkurrensutsättning eller selektivt förfarande. Hur upphandlingen genomförs beror på föremålet för upphandlingen och de krav som hänför sig till det. De sakkunniga som utskottet hört betonade att man vid upphandlingarna fäster särskild uppmärksamhet vid kraven på militär försörjningsberedskap och sekretess, som bör tryggas under hela livscykeln för det system som upphandlas.

(17) I lagen om offentlig försvars- och säkerhetsupphandling finns inga uttryckliga bestämmelser om skyldighet att beakta människorättssituationen i upphandlingslandet eller upphandlingslandets utrikes- och säkerhetspolitiska frågor i vidare bemärkelse. De sakkunniga som utskottet hört konstaterade att Finland i likhet med övriga EU-länder och Natoländer vid försvarsupphandlingar dock måste iaktta internationell rätt, internationella sanktioner och bindande beslut av EU och internationella organisationer.

(18) Det är möjligt att som en del av upphandlingsprocessen ställa krav beträffande bland annat försörjningsberedskapen och informationssäkerheten. Syftet är att säkerställa att man i fråga om

Betänkande FsUB 2/2026 rd

det vapensystem som skaffas kan minimera riskerna i anslutning till leveranserna och livscykeln. Dessutom är den upphandlande enheten skyldig att bedöma anbudssökandenas och anbudsgivarnas lämplighet och under vissa förutsättningar utesluta anbudssökanden eller anbudsgivaren från anbudsförfarandet. Utskottet fäster uppmärksamhet vid högsta förvaltningsdomstolens beslut (259/2026) om betydelsen av militär försörjningsberedskap. Högsta förvaltningsdomstolen slog i sitt beslut fast att direktupphandlingar kan motiveras om de anses trygga Finlands väsentliga säkerhetsintressen.

(19) Utskottet konstaterar att det regelbundet följer beredningen och genomförandet av större materielanskaffningar, antingen genom utskottets egna ärenden eller genom beredningen av till exempel försvarsredogörelsen. I anslutning till de strategiska kapacitetsprojekten HX och Flottilj 2020 ordnade utskottet 17 sakkunnigutfrågningar (EÅ 22/2019 rd). Processen gav goda grunder för att förstå principerna bakom upphandlingsbesluten, också med beaktande av de utrikes- och säkerhetspolitiska dimensionerna.

Landriskens betydelse

(20) Utskottet konstaterar att man vid bedömningen av i vilken mån utrikes- och säkerhetspolitiska aspekter ska beaktas vid försvarsupphandling bör fästa uppmärksamhet vid sektorns många särdrag, framför allt att de system som upphandlas ofta har en väldigt lång livslängd (upp till 50 år). Enligt uppgifter till utskottet är det inte möjligt att tillförlitligt för hela tidsperioden bedöma den landrisk som är förknippad med en viss leverantör. I synnerhet när det gäller kritiska system är det viktigt att organisera underhållet under livscykeln så att man så väl som möjligt kan hantera beroendet av andra länder. Till exempel stärktes funktionssäkerheten i fråga om luftvärnssystemet David's Sling genom ett avtal som garanterar att Finland får tillgång till tillägs- och reservdelar också under undantagsförhållanden. Utskottet betonar att det är ytterst viktigt att man genom att i hemlandet bygga upp en tillräcklig underhållsförmåga och förmåga att reparera skador kan hantera och minska riskerna och beroendena.

(21) Försvarsutskottet anser att det också i fortsättningen är viktigt att de materielanskaffningar som krävs för att upprätthålla en trovärdig försvarsförmåga genomförs med utgångspunkt i försvarets förmåga. Vid upphandlingarna ska man sträva efter att trygga den militära försörjningsberedskapen och de upphandlade systemens funktionsduglighet under alla förhållanden och i synnerhet under undantagsförhållanden. Försvarsförvaltningen genomför vid materielanskaffningar en bedömning av olika risker som kan förekomma under hela livscykeln. Riksbedömningen tar fasta på såväl systemleveranser som livscykelstöd, underhåll och utveckling.

(22) Utskottet betonar att den landrisk som upphandlingarna är förenade med kan minskas genom en systematisk utveckling av Finlands försvarsindustri och försvarsteknik. I nuläget måste exempelvis alla missilvapen för Finlands olika försvarsgrenar köpas från andra länder. Utskottet anser att man utan dröjsmål bör utreda möjligheterna till licenstillverkning, montering och samproduktion av missiler som ett led i Finlands försvarsindustriella utveckling.

(23) Utskottet välkomnar att de europeiska Natoländernas betydande satsningar på att utveckla försvarsindustrin medför nya möjligheter att köpa europeiska vapensystem. Utskottet betonar den

Betänkande FsUB 2/2026 rd

ståndpunkt som utskottet upprepade gånger fört fram, det vill säga att kapaciteten i slutändan är det centrala vid försvarsupphandling (se t.ex. FsUU 3/2024 rd). Enbart en produkts europeiska ursprung kan inte utgöra en grund för upphandlingen.

Utrikesutskottets synpunkter på medborgarinitiativet

(24) Utrikesutskottet konstaterar i sitt utlåtande att det viktigaste målet för Finlands utrikes- och säkerhetspolitik är att trygga Finlands självständighet och territoriella integritet, förhindra att Finland hamnar i en väpnad konflikt och garantera finländarnas säkerhet och välfärd. För att dessa mål ska nås krävs det att Finland förmår utveckla försvarets kapacitet och upprätthålla en trovärdig försvarsförmåga. Försvarsupphandlingar och eventuell ytterligare reglering som gäller dem ska enligt utrikesutskottet granskas utifrån denna utgångspunkt.

(25) Vid behandlingen av medborgarinitiativet utredde utrikesutskottet om Finlands allierade har motsvarande reglering som den som föreslås i initiativet. Enligt inkommen utredning förekommer ingen motsvarande reglering i jämförelseländerna. Exempelvis har övriga nordiska länder ingen sådan reglering. Enligt utrikesutskottets bedömning innebär det att Finland föreslås införa ytterligare reglering som avviker från jämförelseländerna. Utrikesutskottet konstaterar att lagstiftning som avviker från jämförelseländerna kan öka handelshindren, minska leverantörsunderlaget, öka kostnaderna för upphandlingar, leda till militärt svagare lösningar och fördröja övergången till kritiska förmågor.

(26) Utrikesutskottet betonar dock att försvarsupphandling redan nu är reglerad verksamhet. Regleringen grundar sig på nationell lagstiftning och EU-rättsakter, och i upphandlingarna beaktas statens viktiga säkerhetsintressen, den militära försörjningsberedskapen och upphandlingarnas effektivitet. Utrikesutskottet påpekar dessutom att den gällande lagstiftningen inte hindrar att utrikes- och säkerhetspolitiska aspekter beaktas i beredningen och beslutsfattandet som gäller försvarsupphandling. I synnerhet stora försvarsupphandlingar genomförs som en del av statens övergripande säkerhetspolitik, och i dem kan vid behov mer omfattande utrikes- och säkerhetspolitiska aspekter beaktas.

(27) Utrikesutskottet konstaterar i sitt utlåtande att Försvarmaktens materielanskaffningar baserar sig på långsiktig planering, där man särskilt bedömer vapensystemens prestanda i finska förhållanden och under undantagsförhållanden, den militära försörjningsberedskapen, livscykelkostnaderna samt systemens lämplighet för reservistarmén. Dessa är kritiska bedömningskriterier också i fortsättningen, framhåller utskottet.

(28) Vid behandlingen av medborgarinitiativet diskuterade utrikesutskottet också beroendeförhållanden och den så kallade landrisken i anslutning till försvarsupphandlingar. Ett särdrag för försvarsupphandlingarna är att de system som upphandlas ofta har en lång livslängd. Det är därför inte möjligt att för hela livscykeln bedöma den landrisk som är förknippad med ett enskilt leverantörsland. Finland är dock till många delar beroende av den globala marknaden när det gäller anskaffning av försvarsmateriel.

(29) Utrikesutskottet påpekar också i sitt utlåtande att försvarsförvaltningen vid genomförandet av upphandlingar systematiskt bedömer olika risker som hänför sig till leveransen av olika system

Betänkande FsUB 2/2026 rd

samt till det stöd och underhåll och den utveckling som behövs under deras livscykel. Utrikesutskottet anser det vara särskilt viktigt att underhålls- och servicearrangemangen i fråga om kritiska system organiseras så att beroendeförhållandena till andra stater kan hanteras så effektivt som möjligt under hela livscykeln. Utrikesutskottet betonar också betydelsen av att Finland har tillräcklig industriell och teknisk kompetens. Vidare påpekar utrikesutskottet att det industriella samarbetet inom Finland är av betydelse vid riskhanteringen.

(30) Sammantaget konstaterar utrikesutskottet att den reglering som föreslås i medborgarinitiativet sannolikt skulle minska Finlands alternativ vid försvarsupphandling och fördröja beslutsfattandet samt försvaga försvarsförmågan och försörjningsberedskapen. Enligt utskottets uppfattning påverkar den föreslagna regleringen sannolikt respekten för internationell humanitär rätt i relativt liten utsträckning. Därför förordar utskottet inte att riksdagen förutsätter att det bereds lagstiftning om reglering av försvarsupphandlingar på det sätt som föreslås i initiativet.

(31) Försvarsutskottet instämmer till alla delar i det som sägs ovan. I utfrågningarna om medborgarinitiativet föreslogs det dessutom att utrikesministeriet bör ha i uppgift att bedöma om det finns utrikes- eller säkerhetspolitiska hinder för upphandlingen. Försvarsutskottet anser liksom utrikesutskottet att det nuvarande systemet är fungerande och att det inte förefaller finnas grunder för en sådan ändring. Det var också utrikesministeriets syn vid utfrågningen.

Sammanfattning av initiativet

(32) Försvarsutskottet anser att den gällande upphandlingslagstiftningen, som grundar sig på ett EU-direktiv, och artikel 346 i EUF-fördraget, som gäller undantag för att skydda nationella säkerhetsintressen, ger tillräckliga rättsliga ramar för att i varje enskilt fall och utifrån riskerna beakta sådana aspekter som är centrala med tanke på säkerhets- och utrikespolitiken. Det finns varken i lagen om offentlig försvars- och säkerhetsupphandling eller i annan lagstiftning uttryckliga bestämmelser om skyldighet att beakta människorättssituationen i upphandlingslandet eller upphandlingslandets utrikes- och säkerhetspolitiska frågor i vidare bemärkelse. I detta avseende avviker försvars- och säkerhetsupphandlingen från exporten av försvarsmateriel.

(33) Enligt erhållen utredning baserar sig försvarsförvaltningens upphandlingsverksamhet på klart definierade lagstiftningsprinciper, förmågekraven på Finlands försvarssystem och säkerställande av den militära försörjningsberedskapen. Upphandlingarna genomförs ändamålsenligt, kostnadseffektivt och med beaktande av statens väsentliga säkerhetsintressen och Natokompatibiliteten. Grunderna för projekten fastställs i olika utvecklingsprogram och de noggrannare kraven som ställs på systemen fastställs senare i projektskedet.

(34) Upphandling kan genomföras genom öppen konkurrensupphandling eller selektivt förfarande. Hur upphandlingen genomförs beror på föremålet för upphandlingen och de krav som hänför sig till det. Försvarsutskottet instämmer i försvarsförvaltningens bedömning om att man vid upphandlingarna bör fästa särskild uppmärksamhet vid kraven på militär försörjningsberedskap och sekretess, som bör säkerställas under hela livscykeln för det system som upphandlas.

Betänkande FsUB 2/2026 rd

(35) Utskottet anser att det nuvarande systemet bör utvecklas så att bedömningen som gäller stöd, försörjningsberedskap och beroenden under systemets livscykel utförs utförligare än tidigare. För att minimera riskerna bör den inhemska försvarsindustrins deltagande i livscykel- och underhållsarrangemang maximeras exempelvis genom krav på industriellt samarbete. På så sätt kan man säkerställa den inhemska industrins deltagande och minska beroendet av den ursprungliga leverantören.

(36) Utskottet konstaterar att Finland är beroende av anskaffning av och tillgång till försvarsmateriel med hög kapacitet på den globala marknaden. Trots teknik och kompetens av hög standard har vår egen försvarsindustri beklagligt begränsad kapacitet och många viktiga vapensystem måste köpas från andra länder. Finland måste dock självt ha den industriella och teknologiska kompetens som behövs för att ha de kritiska systemen i drift och självständigt kunna använda dessa under alla omständigheter.

(37) Enligt uppgifter till utskottet har inget av jämförelseländerna i EU eller i övriga Norden den typ av reglering som nu föreslås. Utskottet anser att initiativet inte heller är problemfritt med tanke på att målet på EU-nivå är att lindra all byråkrati i försvarsmaterielprojekt och underlätta gemensam upphandling genom att lätta upp den nuvarande regleringen (se FsUU 6/2025 rd, Omnibusutlåtandet).

(38) Med hänvisning till det som sägs ovan konstaterar utskottet att förslaget om att ändra en välfungerande och grundlig upphandlingsprocess som leds av Försvarsmaktens sakkunniga inte vilar på en hållbar grund. Utskottet anser också att försvarsministeriets materielpolitiska ledningsgrupp och kommersiella ledningsgrupp, som har hand om beredningen av alla större upphandlingar, för sin del säkerställer att försvarsupphandlingarna som helhet är strategiskt hållbara och inte enbart tekniskt eller ekonomiskt motiverade.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Försvarsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen förkastar förslaget om att lagberedning ska inledas i medborgarinitiativ MI 4/2025 rd.

Betänkande FsUB 2/2026 rd

Helsingfors 8.4.2026

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Heikki Autto saml
vice ordförande Mikko Savola cent
medlem Miko Bergbom saf
medlem Timo Furuholm vänst
medlem Hanna Holopainen gröna
medlem Tomi Immonen saf
medlem Riitta Kaarisalo sd
medlem Mika Kari sd
medlem Pauli Kiuru saml
medlem Jani Kokko sd
medlem Jarno Linnell saml
medlem Jari Ronkainen saf
medlem Hanna Räsänen cent
medlem Paula Werning sd.

Sekreterare var

utskottsråd Heikki Savola.

Betänkande FsUB 2/2026 rd **Reservation 1**

Reservation

Motivering

Vänsterförbundet stöder medborgarinitiativet, där det föreslås att internationella människorättskonventioner och uppnåendet av målen för internationell humanitär rätt i fortsättningen ska beaktas vid Finlands försvarsupphandlingar. Det finns redan motsvarande reglering för export av försvarsmateriel.

I initiativet föreslås det att nuvarande förfaranden som gäller vid export också ska gälla import och försvarsupphandling. Ändringen skulle göra det möjligt att vid försvarsupphandling fästa uppmärksamhet vid krigsförbrytelser och andra överträdelser av internationell humanitär, i stället för att man med enbart säkerhetspolitiska argument kan köpa försvarsmateriel från vilket land som helst. Vänsterförbundet har föreslagit motsvarande lagändring redan tidigare. I en lagmotion från 2021 (Kontula m.fl., LM 23/2021 rd) föreslogs det att lagen om offentlig försvars- och säkerhetsupphandling (1531/2011) ändras så att internationella människorättskonventioner och uppnåendet av målen för internationell humanitär rätt beaktas vid upphandlingar.

Som initiativtagarna har lyft fram skulle en mer sektorsövergripande beredning av försvarsupphandlingar stärka Finlands försörjningsberedskap och därmed landets säkerhet. Genom försvarsupphandlingarna gör Finland sig ur ett säkerhetsperspektiv beroende av leverantörsländerna till och med för årtionden framåt. Därför är det klart att upphandlingarna måste ses som politiska beslut som påverkar Finlands övergripande säkerhet, utrikespolitik och människorättsåtaganden. Tjänstemannaberedningen ligger till grund för besluten och måste därför bygga på sakkunskap inom flera förvaltningsområden.

Initiativtagarna betonar att det med tanke på Finlands försvar är av yttersta vikt att Finland har tillgång till bästa möjliga försvarsmateriel. Utöver den tekniska kapaciteten måste man vid försvarsupphandlingarna också göra en sektorsövergripande bedömning av leverantörernas tillförlitlighet, de beroendeförhållanden som följer av upphandlingarna och de utrikes- och säkerhetspolitiska dimensionerna. Dessutom måste man som en del av upphandlingsförfarandet granska försvarsupphandlingarnas konsekvenser för de mänskliga rättigheterna så att Finlands säkerhet i fortsättningen inte är beroende av instabila aktörer som struntar i internationella avtal.

Vid utskottets utfrågning ställde sig SaferGlobe bakom initiativet och ansåg att systematiskt utnyttjande av sektorsövergripande myndighetsinformation stärker beslutsfattandet vid Finlands försvarsupphandlingar och därigenom Finlands säkerhet. Dessutom ansåg SaferGlobe att den prövning utifrån de mänskliga rättigheterna som initiativtagarna föreslår bli fogad till lagstiftningen om försvarsupphandling är ett viktigt steg mot en modern, riskbaserad, effektiv, snabb och jämlik tillståndsförvaltning.

Doktorand Kari Paasonen ansåg att det är ändamålsenligt att ändra lagen i enlighet med initiativet så att upphandlingarna av försvarsmateriel inbegriper en utrikes- och säkerhetspolitisk bedömning. Det skulle förefalla naturligt att bedömningen görs vid utrikesministeriet. Enligt Paasonen är en utrikes- och säkerhetspolitisk bedömning nödvändig, eftersom anskaffningarna

Betänkande FsUB 2/2026 rd

Reservation 1

av försvarsmateriel har utrikes- och säkerhetspolitiska konsekvenser. Paasonen framhöll att försvarsministeriet mellan 2001 och 2025 endast vid en enda upphandling av försvarsmateriel har bett utrikesministeriet om en utrikes- och säkerhetspolitisk bedömning. Vidare påpekade Paasonen att upphandlingen av försvarsmateriel är kopplad till utrikespolitiken också i det avseendet att det land med vilket en affär har gjorts kan utöva påtryckning på det upphandlande landet.

Också Amnesty International ställde sig bakom initiativet. Genom den föreslagna regleringen kan vi, liksom verksamhetsledaren för finländska sektionen Frank Johansson lyfte fram i sitt yttrande, förhindra att det uppstår situationer där Finland kan anklagas för att indirekt stödja folkmord. De grövsta exemplen på problem med iakttagandet av de mänskliga rättigheterna vid försvarsupphandlingar gäller upphandlingar från Israel. Vapenhandeln med Israel har under de senaste åren delat EU-länderna och väckt debatt. Slovenien och Spanien är exempel på länder som redan har stoppat eller förbjudit införseln av försvarsmateriel från Israel.

Kari Paasonen framhöll också att utrikesministeriet i sitt enda utlåtande från 2002 förhöll sig negativt till anskaffningen av vapen från Israel. Utrikesministeriet motiverade sin ståndpunkt med att affären kan leda till att försvarsmakten i fråga om ett viktigt vapensystem blir beroende av ett land som de facto för krig och som är känsligt för konflikter. Frågan lyfts fram också till exempel i beslut som fattats av Försvarsmaktens logistikverk, där det konstateras att ytterligare materiel, reservdelar och uppdateringar som anknyter till upphandlingen endast kan skaffas från upphandlingslandet, det vill säga Israel.

Finland samarbetar ändå allt närmare och är också allt mer beroende av Israel, ett land vars krigshandlingar i Gaza enligt flera olika FN-organ och sakkunniga uppfyller rekvisitet för folkmord. Internationella brottmålsdomstolen har också utfärdat arresteringsorder mot landets ledare. Detta understryker det problem som uppstår när beslut som är viktiga för Finlands försvar vilar på samarbete med instabila stater som struntar i internationella avtal.

Enligt Vänsterförbundet är det också viktigt att man i upphandlingen av försvarsmateriel beaktar all materiel som kan användas av väpnade styrkor, alltså inte bara tunga vapensystem utan också skyddsutrustning, underrättelseteknik samt andra system och komponenter.

Medborgarinitiativets budskap är tydligt och välkommet: vår lagstiftning måste vara sådan att all upphandling av försvarsmateriel granskas med avseende på de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätt. En sådan bedömning stärker uppnåendet av Finlands utrikes- och säkerhetspolitiska mål. Ändringen stöder övergången till en modern, riskbaserad, effektiv och jämlik tillståndsförvaltning inom försvarsupphandlingen samt stärker Finlands säkerhet och internationella trovärdighet. Den skara som försvarar folkrätten blir allt mindre, och därför är det viktigt att initiativet främjas i riksdagen.

Vänsterförbundet anser att kontrollen av vapenexport också måste utsträckas till vapenimport, och en bedömning av de mänskliga rättigheterna och beaktandet av målen för humanitär rätt måste ingå i all vapenhandel. Vapenhandel får inte bedrivas med stater som bryter mot de mänskliga rättigheterna och motsätter sig ett internationellt regelbaserat system. När det gäller försvarets kapacitet bör vi minimera ett starkt beroende av länder som agerar i strid med vår

Betänkande FsUB 2/2026 rd

utrikespolitiska linje, eftersom beroendet kan ge upphov till risker i anslutning till försvarets försörjningsberedskap.

Förslag

Jag föreslår

att riksdagen godkänner förslaget om att lagberedning ska inledas i medborgarinitiativ MI 4/2025 rd, och

att riksdagen godkänner följande uttalande. (**Reservationens förslag till uttalande**)

Reservationens förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att de internationella människorättskonventionerna och uppnåendet av målen för internationell humanitär rätt samt andra utrikes- och säkerhetspolitiska omständigheter beaktas vid försvarsupphandlingar. Kontrollen av vapenexport bör därför utsträckas till att också gälla vapenimport, och all vapenhandel måste inbegripa en bedömning av de mänskliga rättigheterna och ett beaktande av målen för humanitär rätt.

Helsingfors 8.4.2026

Timo Furuholm vänst

Betänkande FsUB 2/2026 rd

Reservation 2

Reservation

Motivering

Medborgarinitiativet till reglering om försvarsupphandlingar är ett värdefullt initiativ till debatt. Det visar att en stor skara medborgare oroar sig för både Finlands säkerhet och tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna i världen. Genom medborgarinitiativet aktualiseras en fråga som tidigare endast hört till försvarspolitiska experter. Medborgarinitiativet förutsätter att riksdagen tar ställning också till de politiska och moraliska dimensionerna av anskaffningen av försvarsmateriel.

Medborgarinitiativet har redan bidragit till en ökad debatt om principerna för försvarsupphandling och försvarsupphandlingarnas förhållande till internationell rätt och Finlands utrikes- och säkerhetspolitiska mål. Medborgarinitiativen är en kanal för medborgarna att påverka den politiska opinionsbildningen och den offentliga debatten också mellan valen. Systemet med medborgarinitiativ stärker således den finländska demokratin, vars styrka är en öppen debatt.

Enligt de sakkunniga som utskottet hört är det sannolikt att EU-lagstiftningen om försvarsberedskapsprojekt i fortsättningen kommer att kräva en mer omfattande bedömning av hållbarhet, ansvar och riskhantering än de bedömningar som nu görs i Finland. Initiativet kunde ha gett Finland möjlighet att anpassa sig till denna utveckling med framförhållning och på nationella villkor i stället för att vi senare måste göra ändringar som vi inte själva kan påverka. De sakkunniga som utskottet hört utgår från att i synnerhet Europaparlamentets och rådets förordning om snabbare beviljande av tillstånd för försvarsberedskapsprojekt kommer att ändra såväl Finlands som hela Europas praxis i fråga om vapenanskaffning. De överväganden som förordningen förutsätter kommer att vara betydligt mer omfattande än de som föreslås i medborgarinitiativet.

Försvarsutskottet har tidigare i sitt betänkande om statsrådets försvarsredogörelse för 2024 (FsUB 5/2025 rd) påpekat att i fråga om vissa avancerade vapensystem är beroendet av endast några leverantörsländer stort och att det inte nödvändigtvis finns europeiska alternativ som lämpar sig för Finlands försvarsbehov. De europeiska Natoländernas betydande satsningar på försvaret och utvecklingen av nya vapensystem kan i fortsättningen öppna nya upphandlingskanaler för Försvarsmakten, förutsatt att de europeiska alternativen uppfyller Försvarsmaktens alla krav. Utskottet har i samma betänkande (FsUB 5/2025 rd) framfört att materielanskaffningarna i ett instabilt världsläge också bör stödja Finlands utrikes- och säkerhetspolitik. I värsta fall kan ett alltför stort beroende av enskilda länder försvaga försörjningsberedskapen. Denna aspekt bör beaktas när försvarsförvaltningen bedömer vapensystem från de länder och företag som bjuds in att delta i ett upphandlingsförfarande.

De synpunkter som lyfts fram i försvarsutskottets betänkande och utrikesutskottets utlåtande bör dock anses vara vägande och motiverade. Enligt uppgifter till utrikesutskottet finns det ingen motsvarande lagstiftning i jämförelseländerna, till exempel de övriga nordiska länderna. Utrikesutskottet konstaterade att lagstiftning som avviker från jämförelseländerna kan öka

Betänkande FsUB 2/2026 rd

Reservation 2

handelshindren, minska leverantörsunderlaget, öka kostnaderna för upphandlingar, leda till militärt svagare lösningar och fördröja övergången till kritiska förmågor. I detta instabila världsläge kan sådana följder inte anses vara hållbara, i synnerhet som utrikesutskottet bedömer att den föreslagna regleringen sannolikt har relativt små konsekvenser när det gäller att respektera internationell humanitär rätt. Därför anser jag, trots fördelarna, att det inte är motiverat att godkänna medborgarinitiativet.

Som det konstateras i försvarsutskottets betänkande regleras försvarsupphandlingarna redan i nuläget. Regleringen grundar sig på nationell lagstiftning och EU-rättsakter, och i upphandlingarna beaktas statens viktiga säkerhetsintressen, den militära försörjningsberedskapen och upphandlingarnas effektivitet. Den befintliga regleringen hindrar inte att utrikes- och säkerhetspolitiska aspekter beaktas i beredningen och beslutsfattandet som gäller försvarsupphandling. Försvarsförvaltningen bedömer systematiskt riskerna i anslutning till leveransen av olika system samt i anslutning till det stöd och underhåll och den vidareutveckling som behövs under systemens livscykel.

I fortsättningen är det dock förnuftigt att utveckla upphandlingsprocessen så att internationell humanitär rätt, människorättskonsekvenserna, de utrikes- och säkerhetspolitiska konsekvenserna samt riskerna i anslutning till försörjningsberedskapen och leveranskedjorna bedöms mer systematiskt än i dag som en del av kunskapsunderlaget för beslutsfattandet vid upphandlingar. De långvariga konsekvenser för Finlands försörjningsberedskap och utrikes- och säkerhetspolitiska handlingsutrymme bör bedömas i samband med upphandlingarna, särskilt i situationer där politiska, rättsliga eller internationella kriser som hänför sig till leverantörlandet kan inverka på leveranssäkerheten, underhållet eller det tekniska stödet under upphandlingarnas livscykel.

Förslag

Jag föreslår

att riksdagen godkänner tre uttalanden. (*Reservationens förslag till uttalanden*)

Reservationens förslag till uttalande 1

Riksdagen förutsätter att regeringen utreder hur praxis vid beredningen av försvarsupphandlingar kan utvecklas så att internationell humanitär rätt, människorättskonsekvenserna, de utrikes- och säkerhetspolitiska konsekvenserna samt riskerna i anslutning till försörjningsberedskapen och leveranskedjorna bedöms mer systematiskt än i dag som en del av kunskapsunderlaget för beslutsfattandet.

Reservationens förslag till uttalande 2

Riksdagen förutsätter att regeringen bedömer försvarsupphandlingarnas långvariga konsekvenser för Finlands försörjningsberedskap och utrikes- och säkerhetspolitiska handlingsutrymme, inklusive situationer där politiska, rättsliga eller internationella kriser

Betänkande FsUB 2/2026 rd

som hänför sig till leverantörsländet kan inverka på leveranssäkerheten, underhållet eller det tekniska stödet under upphandlingarnas livscykel.

Reservationens förslag till uttalande 3

Riksdagen förutsätter att regeringen vid beredningen av försvarsupphandlingar beaktar att i fråga om vissa avancerade vapensystem kan ett beroende av endast några få leverantörsländer spela en betydande roll. Vid bedömningen av vapensystem från de länder och företag som bjuds in att delta i upphandlingsförfaranden måste det beaktas att ett alltför stort beroende av enskilda leverantörer kan försvaga försörjningsberedskapen.

Helsingfors 8.4.2026

Hanna Holopainen gröna